

Grafheuvels in Putten en Ermelo

Albert Rubrech

Bij de redactie van de Graver kwam veel wetenschappelijk materiaal binnen over de grafheuvels in onze streek. Omdat dit niet geordend was tot een leesbaar artikel en er veel technische woorden en uitdrukkingen in voorkomen, probeer ik hieronder dit alles in wat meer populaire vorm te gieten. Voor de meer wetenschappelijk geïnteresseerden volgt een literatuurverwijzingen. Er is nogal wat lectuur over dit onderwerp, maar behalve het boek van R. Klok 'Oude graven tussen IJssel en Vallei' is het geschreven materiaal verspreid te vinden in boeken en tijdschriften.

Aantal en verspreiding

In zeker negen provincies kan men grafheuvels (= tumuli; Latijn: tumulus, meervoud tumuli) vinden. Ze zijn vooral te vinden op de hoge zandgronden. In dit artikel beperken we ons tot de Veluwe en vooral tot de streek Ermelo-Putten. Het totale aantal Veluwse tumuli, waarover min of meer iets bekend is, schat men op ongeveer 1000, waarvan er ruim 640 nog bestaan, 250 hiervan zijn te vinden in Ermelo-Putten.

Men vindt ze in grote meerderheid in de bossen, natuurgebieden, heide maar ook wel op agrarische terreinen, militaire gebieden en hier en daar in het dorp of in een park. Spectaculair zijn ze bepaald niet. Toen Klaas Friso eens een groep rondleidde, vroeg men: "Breng ons nu eens naar zo'n grafheuvel toe." Waarop het antwoord luidde: "Ge staat erbovenop!!".

Voor de geschiedenis van de archeologie zijn ze van zeer grote waarde. Ze dateren namelijk van 4000 tot 3000 jaar terug, soms ouder dan de piramides in Egypte, bijbels gezien uit de tijd van Abraham. En over deze tijd zijn er in ons land geen geschreven bronnen. Toch weten we nu aardig wat over de mensen, die hier toen leefden, maar deze kennis halen we uit opgravingen en juist ook heel veel uit onderzoek van de grafheuvels.

Vindplaatsen in Putten-Ermelo

Voorals in bos en heide liggen er heuvels in groepen bij elkaar, bijvoorbeeld langs de Postweg, de Peppelerweg, Hoge Boeschoterweg in Garderen, de Laak en op de heide langs de spoorlijn aan het eind van de Telg-

terweg tussen Putten en Ermelo. Het heeft geen enkele zin, en het is bovendien strafbaar, om er zelf in te gaan graven. De kans er iets in te vinden van urnen of grafgiften is uiterst gering. Als er wat van belang in aanwezig was, is dit er in de tijd voor ons, toen ze nog niet als archeologisch monument beschermd waren, uitgehaald.

Resten van begraven of gecremeerde mensen, resten van houten afzettingen of kleine hutachtige bouwwerkjes zijn alleen te achterhalen door wetenschappelijk onderzoek in het laboratorium met kostbare, ingewikkelde microscopen of andere apparaten. Wetenschappelijk graafwerk gebeurt op zeer zorgvuldige wijze. Ook voor mogelijk nog betere onderzoeksmethoden in de toekomst wil men de tumuli zo goed mogelijk intact laten. Ze zijn toch al veel geschonden, niet alleen door amateur-gravers, maar ook door militairen, die er met hun oefentanks overheen reden of door spelende kinderen, bijvoorbeeld met een slee. Ze zijn ook afgesleten door erosie, wind en regen. Wortels van bomen en konijnen waren weer andere boosdoeners.

Het is toch een wonder dat er na 3000 tot 4000 jaar nog zoveel van over is in bouwsels van zand en hout. Vroeger toen men nog geen ANWB-wegwijzers had, zijn ze ook gebruikt als oriëntatie punten, zodat oude wegen, zoals hierboven genoemd, erlangs gingen.

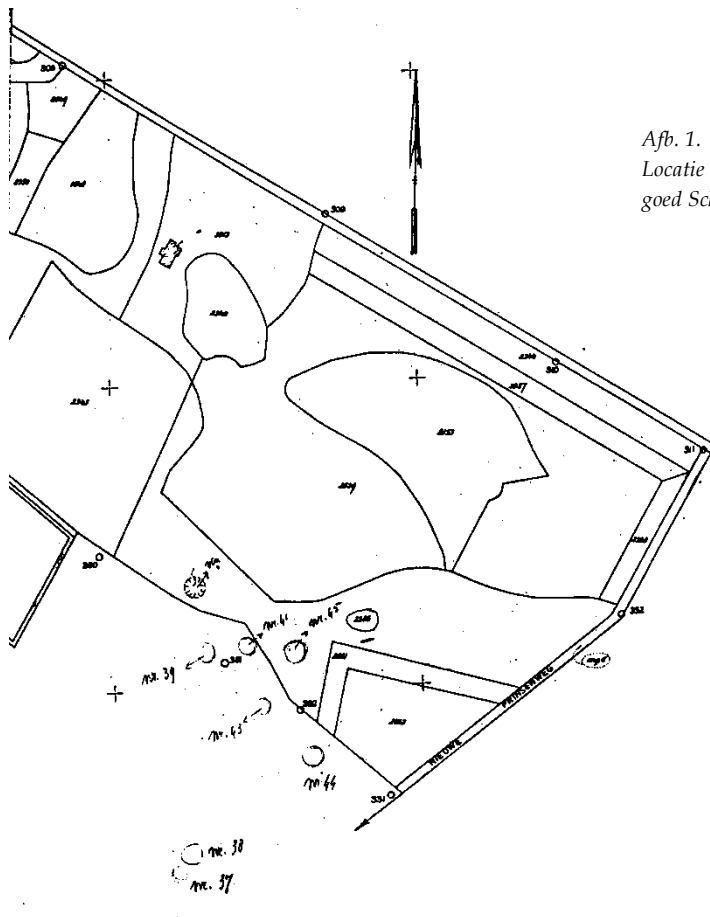
Wetenschappelijk beschrijving van zo'n tumulus.

Hiervoor is gekozen tumulus no. 44, gelegen bij de Nieuwe Prinsenweg en Peppelerweg landgoed Schovenhorst.

(zie kaart hierna):

Provincie:	<i>Gelderland</i>
Gemeente:	<i>Putten</i>
Plaatsnaam:	<i>Krachtighuizen</i>
Monumentnaam:	<i>Peppelerweg; Schovenhorst</i>
Kaartblad + nummer:	<i>32F-117</i>
Status:	<i>terrein van zeer hoge archeologische waarde</i>
Objecten Databanknummer:	<i>45948</i>
Monumentnummer:	<i>Putten 17</i>
Objectnummer:	<i>44</i>
Coördinaten:	<i>171.420/ 473.220</i>
Soort:	<i>Puntelement</i>

Omschrijving:	grafheuvel
Datering:	Laat Neolithicum en /of Bronstijd
Cultuur: --	
Aantal objecten:	1
Waardering:	W, CH, CL, E, R
Eigenaar:	Stichting Schovenhorst, Putten
Beschermd door:	ROB, Amersfoort
Voorlopige bescherming op:	13-08-1965
Definitieve bescherming op:	29-05-1967
Geregistreerd op:	16-04-1968
Aanvullende gegevens:	CAA obj. Code: 32FN-23 Archis code: 3336
Geconsolideerd o.l.v.:	J.W. Noordam (ROB) in juli 1994
Grondgebruik:	gemengd bos

Afb. 1.
Locatie van een aantal grafheuvels op Landgoed Schovenhorst.

Beschrijving Object 32F- 117

Diameter: 14 m

Hoogte: 1.2 m

Datum: 171298

De grafheuvel is sinds het herstel niet opnieuw aangetast door mens of dier.

Het monument werd geheel vrijgezaagd; verspreid staan enkele zaailingen van Douglas.

De kruidlaag bestaat uit mossen, grassen, varens, pitrussen, braam en vingerhoedskruid.

Beschrijving 10 m zone

De heuvel ligt in een gedunde Douglasopstand met ondergroei van berk, beuk, Amerikaanse eik en acacia. De kruidlaag is niet gesloten en omvat o.a. braam en varens.

Rondom, op minder dan 5 m uit de heuvelvoet, staan 6 Douglassparren en een beuk alsmede dito opslag.

Vanaf 5 m noordoostelijk van het monument tot aan de Peppelerweg groeit braam. Acht meter noordwestelijk bevindt zich heuvel 32F-116.

Afb. 2: Grafheuvel 32F-117 (object nr. 44)

Beschrijving omgeving

Dicht bijeen liggen aan weerszijden van de Peppelerweg in totaal 6 grafheuvels (32F-045, -113, -114, -115, -116 en -117). In ZW-richting schemeren de heuvels 32F-118 en -119 door de bomen. Het terrein helt in zuidwestelijke richting af.

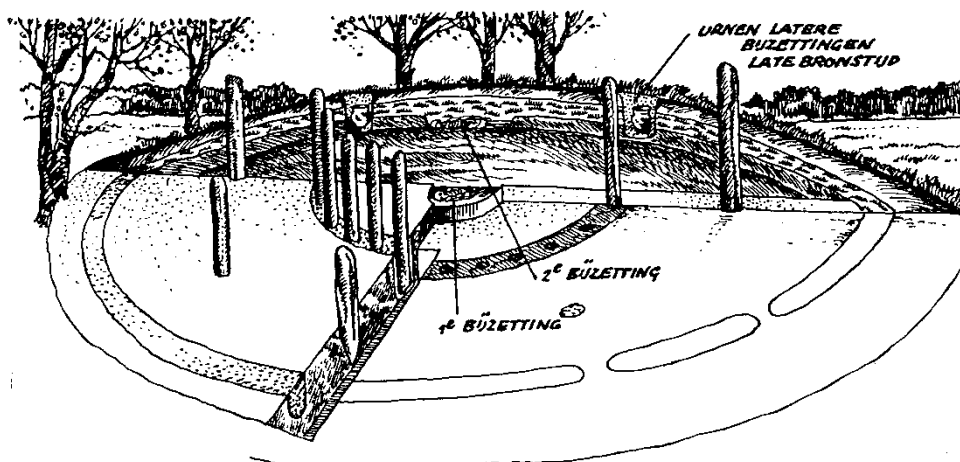
Onderzoek en vondsten

Ga niet als amateur aan het graven. Je bent strafbaar, je vindt niets, je bent grafschender en brengt vernielingen aan in oeroude monumenten. De wetenschap heeft voor onderzoek diverse methoden, bijvoorbeeld afgra-

ving via de kwadrantenmethode of via de pollenanalyse. Dit laatste is het onderzoek van stuifmeelkorrels van allerlei soorten planten. Ze vertellen ons over de begroeiing van duizenden jaren geleden soms ook over de landbouw van de toenmalige bewoners.

Ook belangrijk is de C14-methode: bij gevonden houtskool of beenderresten kan men door meting van radioactieve straling vrij nauwkeurig de ouderdom bepalen.

Het is duidelijk dat deze methoden grotendeels laboratoriumwerk zijn.

Afb. 3: Late Steentijd,
Klokkbekegraf van omstreeks 1700 v. Chr.

Wie werden begraven en door wie?

Waar woonden deze grafdelvers(?), neen, ophogers. We weten er weinig van. Leefden ze in dorpen of verspreid in de bossen of langs de heidevel- den? Misschien in groepen in kleine nederzettingen. Een zo'n nederzet- ting is bijvoorbeeld gevonden langs de Postweg. Als u deze vanuit Putten volgt tot u bij de kruising met de weg Harderwijk-Apeldoorn, de beton- weg, komt, dan staat u op zo'n oeroude plaats.

De grafheuvels waren niet alle gelijk van vorm. Sommige tumuli hadden een randstructuur voor de begrenzing. Dit kan een ondiepe gleuf zijn of een paalkrans, waaronder ook weer verschillende types zijn te vinden. Het aantal begraven lichamen per heuvel kent ook grote verscheidenheid; soms is er slechts één dode, dan weer wel vijftig! In dezelfde grafheuvel werd soms in later tijd weer opnieuw begraven.

Aan de Hoge Boeschoterweg tussen Koudhoorn en Garderen vindt men op een stuk heide, een aantal zeer mooi liggende tumuli. Enkele zijn er onderzocht. Vlak bij elkaar aan de westkant liggen er twee die zeer dicht bijeen liggen. De een bevat vele graven, de ander slechts één enkel graf van een kindje dat na de crematie daar in een soort hutje of heel primitief graftempeltje van hout begraven is. Het geheel werd met plaggen en zand opgehoogd. De buitenrand werd begrensd door een aantal palen.

Waarom kreeg dit kind zoveel eer? Men kan hierover natuurlijk speculeren. Sommigen denken, het zal misschien het kind van een stamleider of van andere rijke of voorname ouders zijn geweest. Maar er is ook een heel andere veronderstelling.

In het nieuw-steentijdperk (Neolithicum) leefden de mensen dicht bij de natuur. Het was normaal dat oudere mensen een keer doodgingen, maar als een kind of zwangere vrouw stierf, lag dit voor hun gevoel anders. Men meent dat juist in deze gevallen de graven een speciale vorm hebben gekregen. De palen eromheen vormden een waarschuwing: Pas op, misschien voor boze geesten of voor andere gevaarlijke tegennatuurlijke krachten?

We weten het niet. Geschreven documenten, zoals in Egypte, zijn er uit deze periode niet bewaard gebleven. Ze hebben ook nooit bestaan. Wonderlijk blijft dat er zoveel grafheuvels zo lange tijd, 3 à 4 duizend jaar bewaard zijn gebleven. Laten wij ervoor zorgen dat deze monumenten niet verder geschonden worden.

KLOKBEKER

Literatuur

R.H.J. Klok. *Oude graven tussen IJssel en Vallei*. Schaffelaarreeks nr 11.

Achter in dit boek een uitgebreide literatuurlijst, zodat we hier geen verdere verwijzingen doen.

+++